

Châu Long

Đất nước tôi thon thả giọt đàn bầu
Nghe dịu nỗi đau...

Tạ Hữu Yên

Châu Long bước mãi. Bóng xiêu xiêu theo chiều nắng hắt. Cái thúng cắp bên hông, nhẹ tênh. Còn nhẹ hơn cả cái ngày nàng từ nơi ấy ra đi. Ngày ấy, nơi ấy, nàng đã lắng lắng nghe lời chồng dặn, lắng lắng đặt vào giữa mớ xống áo trong thúng mấy nén bạc lưng vốn ban đầu.

Châu Long bước mãi. Gió ngược. Đôi vạt thắt quả găng luẩn quẩn bay. Càng gần tới nơi bước chân Châu Long càng chậm lại. Như kiệt lực. Dẫn tới gốc đa đầu làng, Châu Long buông người, kéo cái thúng nhỏ sát vào mình, bỏ nón. Chiều muộn. Người làm đồng đã về hết cả rồi. Chỉ còn đôi bóng bò gặm nắng xa xa. Phía con sông dào dạt. Phía xưa nàng còn được ngày ngày tắm tang cùng mẹ và chiều chiều xuống sông gánh nước, cúi mặt soi bóng mình, biết phía cuối dòng trong đám trai làng đang hò hét ngập lặn om sòm kia có một đôi mắt... những đôi mắt...

Có con bê nào gọi mẹ. Nghe rồi cả lòng. Nước mắt nàng ứa ra. Châu Long điên dại nhìn trời. Chao ôi ! Mười năm khốn khổ ! Chao ôi ! Nàng sẽ nói gì đây với thầy mẹ khi trở về vào lúc nhập nhoạng này như một cái bóng tha hương ?

*

Châu Long đi từ lúc non trưa, sau khi đã ngồi lắng lẽ cả nửa buổi nghe ông lý cùng mấy vị quan viên bàn bạc cãi vã. Họ hỏi gì Châu Long cũng bằng lòng. Dừng rập đãi đằng làng nước ? Nàng gật. Lên tỉnh rước Lưu Bình ? Nàng gật. Khi tất cả hỉ hả ra về, nàng thu vén xống áo bỏ vào thúng, cẩn thận kéo tấm rào rập ngõ, rồi đi. Chồng nàng đã dặn nàng như thế ngày ấy. Mười năm có lẽ. Đến bây giờ.

Mười năm. Mười năm nàng thức khuya dậy sớm chạy chợ nuôi Lưu Bình đèn sách. Sau này, người đời sẽ thi vị hóa quãng thời gian trở trêu ấy của đời nàng.

" Châu Long quay tơ.
Lưu Bình ngâm thơ.
Vườn sau chim giục giã.
Nhìn ra hoa vừa nở. " (1)

Không phải vậy. Không có gì là thi vị trong cảnh những người đàn bà dầm dẫm dậm dùi nuôi chồng. Không có gì là thi vị khi nàng gồng gánh ra đi từ tối đất mong mua may bán đắt. Không có gì là thi vị khi nàng bấm mười ngón chân tê dại trên những con đường sỏi trâu ngày mưa, đôi gánh trên vai. Không có gì là thi vị khi nàng đi như bị lôi về phía trước bởi đôi quang nặng trĩu sát đất giữa trưa ngày xuân cạn. Ai biết được nàng nghĩ gì khi ấy ? Mà biết, liệu người đời sau này có kể không ?

Nàng đi sâu vào cái ngõ nhỏ kẹp giữa bờ rào ruộng. Có mùi nước đọng. Mùi đất vườn dưới sương. Cả nhà đã xong bữa lúc nàng chạm tay vào đại cửa. " Ô chị Phủ ! " Đứa em gái buột miệng ngỡ ngàng. Châu Long về bất ngờ quá. Cung cách về cũng lạ lùng. Ông đồ đưa mắt cho vợ với đứa con gái út. Cái nhìn ấy làm Châu Long chua xót. Nàng không thuộc về thế giới này. Nàng thuộc về đâu ?

...Đứa em gái đã hạ cái nia kê đòn thái dậu cho tắm ăn đêm. Bà đồ ngồi nhai miếng vỏ quạch, nhặt thêm mảnh cau khô bỏ miệng, thở dài. Bà thuộc tính chồng, không dám gặng gì con. Châu Long run run : " Nhà con dặn về ngay khi được tin mừng... Tiễn đường con tạt về thăm thầy mẹ. Vài hôm rồi con xin phép thầy mẹ con về... " " Về đâu ? " " Về đâu ? ". Người mẹ không thể nào biết được tiếng gào đau khổ ấy trong lòng đứa con. Xuất giá tòng phu. Nàng sẽ về lại với Dương Lễ, ông quan huyện năm xưa đã từng làm bà hết sức đẹp lòng về món tiền cheo nộp làng lúc xin đón Châu Long.

Bà hiểu thế và mừng cho con, biết phận rồi sẽ qua những ngày vất vả. Tình thương con của những người mẹ bao giờ cũng đơn giản thế.

Người cha nhìn đứa con mới về, đau thắt cả lòng. Nó đấy, đứa con gái mỏng mày hay hạt nhất làng. Ông đã bao lần ngồi trên bộ phận này nhìn ra ngõ nơi nó tha thần trông em và chốc chốc chạy ra chạy vào xua đàn gà lười kiếm ăn xa chỉ chục bởi tanh bành bếp núc. Ông đã bao lần bần thần trong niềm tiên cảm về số kiếp khốn khổ của đứa con này. Lông mày dài. Đôi mắt mới tí tuổi đầu đã có cái nhìn xa vắng. Cánh mũi thanh. Môi mong mỏng hồng hồng. Cái cổ cao. Có cái gì quá mong manh ở nó, một đứa con gái nhà quê.

Khi Dương Lễ cho người đem giàu cau đến hỏi Châu Long, ông đã ngần ngừ rồi gật. Ừ thì con ông làm thiếp, nhưng dù thế thì có lẽ vẫn tốt hơn cho nó. Ông biết dáng dấp tính tình con ông có cái gì đó lệch nhịp đời thường những người đàn bà nơi vườn ruộng. Chịu phận thiệt thòi này để được yên ổn về sau. Đâu có ngờ...

...Một bận ông đồ khoác tay nải đi thăm bạn cũ, sững sờ thấy con gái dọc đường về chợ. Sau đó, bao lần ông kiếm cớ đi chơi, đứng nép ở một cái lều chợ từ xa nhìn con gái tíu tít giữa một lô thúng mủng bán bán mua mua, mà mắt vẫn nguyên cái nhìn xa vắng. Đã bao lần ông đứng sững giữa đường... Cặp thúng chồng đôi trĩu hai đầu quang lắc theo mỗi bước Châu Long, lồi gilet con ông nhao về phía trước. Ông không thể giáp mặt con. Ông không thể giúp gì nàng. Con ông đã làm đúng chữ "tòng phụ tòng phu" ông dạy. Bây giờ, Châu Long ngồi trước mặt ông. Ông cảm được cái nhìn cầu khẩn của con, dù nàng khuất mình trong vùng bóng tối, nhẹ lời :

- Con về chơi thế này thầy mừng lắm. Giờ thì thu xếp đi nằm sớm cho đỡ mệt. Đêm em nó còn phải dậy cho tắm ăn.

*

Đứa em gái mừng có chị về, nhưng chả biết nói gì. Ngày Châu Long về nhà chồng, nó còn bé tí. Giờ Châu Long hỏi gì nó trả lời câu đó, rồi cười. Nó sẽ cười được đến bao giờ ?

Châu Long không tài nào ngủ được. Hơi ẩm từ tấm thân con gái mười sáu tuổi của đứa em làm nàng rưng rưng ngọt ngào. Lâu lắm rồi nàng không nằm chung với ai. Châu Long rón rén ngồi dậy, lại bàn nước của cha khêu ngọn bắc lụi rồi bước nhẹ về phía buồng tắm. Nàng vén tấm màn mỏng. Từ những nong tắm đặt trên giá nổi dần lên tiếng gì rất khẽ. Tắm thức. Châu Long kéo cái thúng đại đựng đầy lá dâu đã thái, rắc đều. Tắm này sắp lên né được rồi. Đời tắm... Cũng hết đời nàng... Rút ruột...

Tiếng chó sủa sương vọng lại từ đầu ngõ, cấm cầu, khan khan. Châu Long sức tỉnh. Đĩa dầu lụi bốc từ bao giờ chỉ còn như hạt đỗ chập chờn. Nàng đã ngồi trong buồng tắm lâu lắm rồi. Cữ này chắc làng nước đã cờ quạt vống lọng rậm rịch. Cữ này chắc ông lý đã dẫn quan viên tới nhà xin rước nàng lên vống đi đón Lưu Bình. Phải, dân làng ai cũng biết Lưu Bình đã mười năm ăn ở với nàng. Chắc tất cả đang ngỡ ngàng trước tấm rào rào ngõ.

Chắc chàng Lưu cũng sẽ như người đứng trên tổ kiến khi không thấy người vợ tắm mẩn trong đám vống lọng đón đưa. Ôi Lưu Bình ! Người đàn ông nàng đã chăm bẵm suốt mười năm như chăm chồng. Người đàn ông đã rậm rập nghe lời nàng hẹn " Anh chưa thi đỗ thì chưa động phòng " (2). Người đàn ông mà nàng đã đêm đêm cố thức xay giã giần sàng để giục thăm chàng đừng buông sách. Nàng sẽ nói gì với người đàn ông ấy, với chàng Lưu khi gặp lại nhau ? Chữ nghĩa là cái gì mà có thể giữ tay chàng bao nhiêu đêm chỉ vịn vào khung cửa buồng nàng rồi dừng ở đó. Là cái gì mà nó có thể trối chàng trên ghế lúc nàng dội nước ùm ùm ngoài giếng, dưới ánh trăng rười rượi, mong dập đi hơi nóng hừng hực bồn chồn thiêu đốt thân nàng. Chữ nghĩa là cái gì mà buộc nàng phải ngần ấy năm cơ cực ? Là cái gì mà có thể làm Dương Lễ xa nàng dễ dàng đến thế ?

Nhưng Dương Lễ có phải là chồng nàng ? Chàng đã cưới nàng về làm thiếp. Làm thiếp nghĩa là không phải làm vợ. Chỉ để chàng say mê ? Nàng không có sức vóc của người vợ thứ của chàng. Nàng không có cái đoan chính sắc sảo của người vợ đầu của chàng. Nàng có nét gì tựa tựa một loài lan quý. Chàng đã nói thế với nàng. Nhưng chàng không giữ nàng lại để chăm chút cho nàng như thường ngày chăm chút vườn lan. Chàng đã cậy nàng đến với Lưu Bình. Nàng là một thứ phương tiện đẹp và sẵn để chàng bày tỏ tình bạn với đời. Ôi Dương Lễ !

...Người ta sẽ kể về tình ban cao cả của chàng và về tình chồng vợ thánh thiện giữa chàng và nàng.

Liệu có ai biết rằng niềm tự hào vì được chồng tin cậy đến nhường ấy nàng đã để mất rất nhanh sau đó. Thay vào đó là nỗi ngờ vực đắng cay, là phẫn nộ. Ôi những người đàn ông ! Người đời ! Tại sao họ lại phải tự khẳng định mình bằng nỗi đau của người khác. Chàng Dương Lễ là một bến nhiều thuyền. Nhưng nàng, nàng chỉ một thuyền một bến. Nàng chỉ có một chàng. Tại sao chàng không giúp Lưu Bình một cách bình thường. Không có con đường gián dị nào để cho cảm thông và yêu thương có thể từ tấm lòng này tới với một tấm lòng khác hay sao ? Tại sao chàng phải nghĩ ra cái việc sỉ nhục Lưu Bình trước khi chia tay đỡ bạn. Không, chàng cũng không phải chia tay. Chàng chỉ đơn giản đẩy nàng ra. Tại sao chàng nở đặt lên đôi vai mảnh của nàng cái nghĩa vụ nhọc nhằn đến thế, nghĩa vụ của tình chồng vợ, bạn bè, nghĩa vụ phải trở thành huyền thoại cho những kẻ rồi việc thích trầm tư và đúc kết các bài học ứng nhân xử thế.

*

...Người đời sau sẽ kể rằng nàng thức đêm thức hôm xay giã gạo sàng chuẩn bị hàng họ đi chợ sớm để nuôi Lưu Bình. Ngăn ấy năm ròng. Để thúc giục chàng Lưu kiên tâm đèn sách sớm khuya. Có thật. Nhưng người ta sẽ không kể rằng nàng đi nằm muộn chằng qua còn để trốn những giấc mơ đàn bà. Những giấc mơ ấy hành hạ nàng, làm nàng khủng khiếp khi nghĩ về mình. Trong mơ nàng đã quần quai giữa vòng tay Dương Lễ, giữa vòng tay Lưu Bình, hết như cái cảnh nàng đã thấy vào một chiều xa xưa đi hái dâu, hồi còn con gái, còn được ở nhà cha mẹ. " Tình trong giấc mộng muốn vãn cũng không " (3). Biết bao đêm giật mình tỉnh giấc, nghe trống ngực đập muốn vỡ cả màng tang, nàng đã nhận ra mình ơ thờ với mọi sự, mọi giác quan chỉ chú mục vào tiếng trống mình của người đàn ông đang nằm ở gian ngoài. Giá chàng cứ đẩy cửa buồng nàng... Giá chàng trần trọc nhiều hơn... Thì có lẽ... Thì nàng đã tung hô tất cả.

Nàng đã thổi xôi luộc gà mang lên đình cầu khẩn cho chàng thi đỗ, cho nàng có ngày được buông gánh đời mà sống tiếp những ngày tháng cũ. Nàng đã tìm thuê người đỡ gánh cho chàng trên đường ứng thí, đã dốc tất cả lưng vốn đời mình ký cược vào chàng. Và chàng đã đỗ kỳ này. Kỳ này, nàng sẽ được trở về làm vợ lại. Kỳ này, chàng sẽ áo mũ xênh xang đến thăm Dương Lễ trả hận bát cơm cà muối khi xưa. Cái hận bị người sỉ nhục có thể tan. Nhưng lúc đó, chàng sẽ phải biết tới một nỗi hận khác, hận chịu ơn người. Hận ấy, liệu có khi nào chàng trả nổi ? Ôi Lưu Bình ! Ôi Dương Lễ ! Tại sao các người phải hành hạ mình hành hạ nhau để bày tỏ bản thân với người đời ? Tại sao phải sỉ nhục nhau để làm cái việc hoàn toàn vô nghĩa là tăng giá sự hy sinh ? Tại sao phải chờ người sỉ nhục mới cố công vượt lên mình để tự mở mày mở mặt. Người đời sau sẽ kể chuyện này với biết bao khâm phục và ngưỡng mộ. Nhưng ích gì ? Những huyền thoại có ích gì ?

Ngoài trời sương rục rề tan. Ông đồ đánh tiếng với con bằng tiếng ho thúng thảng. Châu Long hạ tấm màn màn che buồng tắm, bước ra sân. Mùi buồng tắm ngai ngái khai khai tan loãng vào trong hơi đất vườn ban sớm, hơi rơm ẩm còn chưa đánh đồng ở đầu hồi. " Giờ này chắc người ta đã sắp lên tới tỉnh rồi ". Như thế chỉ trưa nay chàng Lưu Bình sẽ biết chuyện vợ bỏ nhà đi. Ngày mai thì Dương Lễ sẽ biết. " Ta còn có thể ở lại nhà thầy mẹ đến bao giờ ? ". Những tính đếm tỉnh táo làm lòng Châu Long tê dại.

*

Liền mấy chiều oi ả. Bà đồ kêu đau đầu không cất mình dậy nổi. Đứa em gái còn ở ngoài bãi hái dâu. Châu Long bồn thần đứng trước cửa buồng mẹ... Nàng chẳng bụng dạ nào giáp mặt ai vào lúc này. Làng xóm đã loáng thoáng đồn thổi chuyện cô Châu Long con ông bà đồ về âm thầm như bị chồng đuổi. Bạn gái ngày xưa con bông con dặt, chẳng thấy ai đến thăm nàng. Đã hẳn. Khi nàng chưa tới thăm ai. Dù gì thì với họ nàng vẫn đang là " chị Phủ ". Ôi chao là cái nông nổi của kẻ được người tưởng hơn người.

Tiếng cái giường tre bà đồ nằm cọt kẹt khiến Châu Long không thể chần chừ. Nàng với cái nón ngan ngai bước ra sân định đi tìm hái nắm lá cúc tần về sao vàng cho mẹ bóp trán. Thì vừa lúc từ đầu ngõ ruối đưa vào râm rạn tiếng thưa tiếng dạ. Châu Long bước giật vào buồng. Ông đồ tay cầm cái xe điều nhìn ra nắng, sẽ giọng với con : " Anh Phủ Dương Lễ. Ai như... Kìa... Quan Hoàng giáp Lưu Bình."

...Hai người đàn ông áo mũ chỉnh tề tiến vào đứng chấp tay bên cửa. Dương Lễ cung kính và rành mạch : " Con xin thầy mẹ đến đón nàng Châu Long trở lại nhà." Ông đồ cúi nhìn cái điều bát, khó nhọc gật đầu. Phải ! Nơi đấy mới là nhà của con ông.

Châu Long bước ra, trang nghiêm và xa vắng. Hai người đàn ông chột hoang mang. Lưu Bình vừa từ

oi ả vào mà mặt tái. Lần đầu tiên Châu Long nhìn thẳng vào mắt Dương Lễ. " đây là chàng ". Lần đầu tiên Châu Long nhìn thẳng vào mắt Lưu Bình. " Đây là chàng ". Có đáng gì không ? Mười năm sống ấy ? Ôi những người đàn ông ! Nàng đã làm cho họ nổi tiếng với muôn đời ở đất nước này. Nhưng tình bạn kỳ quặc của họ cũng làm nàng nổi tiếng. Châu Long biết rằng cái gánh đời đã nâng lên vai sẽ không bao giờ nàng có thể buông. Nàng sẽ phải gồng vai gánh tiếp cho đến lúc nhắm mắt xuôi tay. Bởi vì người đời muốn thế. Nàng biết nàng đã trở thành một biểu tượng. Không cần trầm mình. Không cần hóa đá. Mười năm trở trêu của đời nàng sẽ trở thành huyền thoại để người đời kể sau này.

*

Vào cái lúc cúi chào cha mẹ rồi lặng lẽ đi qua hai người đàn ông bước ra sân nắng để lại ra đi, thật thì lòng Châu Long lúc đó hoàn toàn trống rỗng. Nàng không ý thức được rằng với những kẻ buộc phải trở thành biểu tượng huyền thoại kể về mình chỉ là một niềm an ủi vô cùng bé nhỏ, tràn đầy đau đớn.

Bởi vì không ai ân ái với một biểu tượng.

Đêm đầu tiên sau mười năm có lẽ cách xa, Dương Lễ đã hết sức thất vọng về nàng. Nỗi thất vọng nhanh chóng trở thành mối ngờ vực dai dẳng. Ngờ vực tàn phá chàng, đến nỗi chàng không nhận ra niềm căm giận ở Lưu Bình không hề mất đi mà còn được chàng Lưu gia cố bằng tất cả những bề bàng của một mối tình chua chát. Dương Lễ cũng không hề nhận ra nỗi tuyệt vọng cay đắng ở Châu Long. " Ê chề đời thoảng vị cơm ôi " (4). Nhưng chính nàng, Châu Long, nàng cũng không gọi tên được cảm giác của mình, mà cũng không còn muốn biết rằng cái ê chề đấy cũng đầy ứ trong lòng hai người đàn ông đã đi qua đời nàng.

Tuy nhiên, vào lúc đó, người đời đã bắt đầu kể về tình bạn tuyệt vời giữa hai chàng. Và vì không dễ gì được người đời buông tiếng nên cả Dương Lễ lẫn Lưu Bình đều không ai đã động đến những chán chường tuyệt vọng hay phần nộ của mình. Lưu Bình được bổ về một huyện thuộc quyền trị nhậm của Dương Lễ. Hai người đàn ông thường gặp nhau, tương ái và tương kính đúng như người đời châu chực để kể tiếp huyền thoại về họ.

Chỉ có điều Dương Lễ thôi không mê một lan quý như xưa nữa. Nếu không có Châu Long để mắt vườn lan của chàng chắc đã chết hết. Ngày ngày Châu Long vào ra vườn lan. Ai cũng yêu quý nàng, kể cả hai người vợ cùng nàng chia sẻ một tấm chồng chung. Ở nàng đã dần dần hiện rõ cái vẻ heo héo thường có ở những người đàn bà không chồng hay tuyệt đường sinh nở. Nhưng nàng lúc nào cũng tươi cười, lặng lẽ, dịu dàng. Dáng dấp của nàng làm ai thoát gặp cũng thấy lòng không đứng mà tái tê.

Huyền thoại không kể rằng Lưu Bình ít lâu sau đó cưới hai chị em con gái một nhà phú hộ. Hai người vợ của chàng Lưu người nào cũng đảm và đều sinh cho chàng mấy mặt con. Huyền thoại cũng không kể rằng sau đêm đoàn viên Dương Lễ không bao giờ bước chân vào buồng Châu Long nữa.

Nhưng đó là sự thật.

Lê Minh Hà
2000

1. Thơ Lưu Trọng Lư : Tôi quay tơ - Chàng ngâm thơ - Vườn sau - chim giục giã - Nhìn ra - hoa vừa nở...

2. Thơ Nguyễn Bính.

3. Chinh phụ ngâm.

4. Thơ Huy Cận.